

N:o 21.

Af herr **Ljungberg**, *angående ändring af gällande bestämmelser rörande värnpligtiges rätt att utvandra.*

Det torde väl knappt erfordras något bevis för den sanning, att den stora utvandring från vårt land, som i synnerhet från 1860-talet forgått, medfört en stor nationalförlust. Utvandringen från Skandinavien har under vissa år (efter 1879) varit fyra eller fem gånger starkare än i det öfriga Europa *); och den bortförde under årtiondena 1861—1880 något mer än fjerdedelen, nemligen 27 procent af Sveriges nativitetsöfverskott (35 proc. af Norges **) . Antalet af personer, som under de fyratio åren 1851 med 1890 utvandrat från Sverige uppgifves af statistiska centralbyrån (und. berättelse för 1890, 1:sta afd.) till 666,017, och om man allenast till 1,000 kronor personen uppskattar hvad, i medeltal, deras uppfostran kostat landet, uppgår vår nationalförlust på detta område och på dessa fyra decennier till öfver 666 millioner kronor.

Detta belopp, som obestriddigen är det allra lägsta, hvartill ifrågasvarande förlust kan uppskattas, desto hellre som de finnas, hvilka anse, att, öfver hufvud taget, hvarje person redan vid 15 års ålder kostat landet 2,000 kronor, och som de penningar och värdesaker, hvilka utvandrarne medfört, icke äro deruti inbegripna, borde i och för sig mana till mera allvarliga bemödanden, än som hittills egt rum, för att i någon mån hämma en onaturlig utströmning af människor från vårt folkfattiga land; men än mera bjudande blir denna pligt och nödvändighet, när man betänker, att det är just, såsom naturligt är, de kraftigaste åldersklasserna, som relativt mest fylla utvandrarne täta leder.

*) Folkmängden och folkökningen i Skandinavien 1815—1880, sid. 51, af H. Gullberg och G. Sundbärg.

**) l. c., sid. 51.

Särskildt måste det väcka alla deras bekymmer, som inse, hvilka utomordentliga ansträngningar, som för en så fåtalig nation som vår erfordras, för att vi må kunna värja oss emot en grannes väldiga härskaror, att städse en så betydlig del af vår manliga ungdom inom *beväringssåldern* afviker från landet.

Med föranledande af vår befolknings svaga numerär har representationen för kort tid sedan funnit sig nödsakad att betydligt förlänga förut gällande tid för värnpligtens utgörande.

Efter att hafva ådagalagt, att hittills funnits, för fältcorpsens mobilisering, i verkligheten endast *fyra* årsklasser att tillgå, yttrades i det inom generalstaben utarbetade arméförslaget: »Men fyra årsklasser förslå icke. För att vår här skall uppträda med den styrka, som hittills af alla fackmän ansetts som ett minimum, fordras därför en utsträckning af värnpligtstiden.» Och Riksdagen ansåg sig också nödsakad att förlänga denna tid från 12 till 20 år, d. v. s. till och med 40:de året.

Den uppoffring, nationen sålunda underkastat sig för sitt försvar, batar dock föga, om de värnpligtige fortfarande få utan allt hinder strömma ut öfver våra gränser till främmande länders tjänst och båt-nad. Eget nog har i senare tider, om genom ett förbiseende eller af annan orsak friheten att utvandra blifvit *mera* underlättad, än den förr var, ehuru samtidigt insigten vaknat om nödvändigheten af arméstyrkans höjande.

Uti en kongl. skrifvelse af den 20 maj 1851 uttalades den uppfattning, att bevärings-skyldig icke finge ur riket afflytta utan att, enligt dåvarande beväringslag, sätta annan duglig karl i sitt ställe; och uti en liknande skrifvelse af den 28 mars 1854 uttalades, att bevärings-skyldig, som icke begagnat sig af den i kongl. kungörelsen den 27 oktober 1812 medgifna utväg att i sitt ställe sätta annan godkänd karl, icke kan tillåtas att utan särskildt nådigt tillstånd ur riket afflytta. Kom så med förordningen den 13 november 1860 en ny beväringslag till stånd, i hvars 4:de § stadgades: »Skulle någon, hvars bevärings-skyldighet ännu fortfar, önska att blifva från densamma fri, för att kunna till främmande land utflytta, vilje Vi, uppå derom gjord anmälan, för hvarje fall beslut meddela; dock skall ingen, som eger tillgång, erhålla sådan befrielse, med mindre han i fredstid erlägger den i § 15 omförmälda afgift (100 rdr r:mt), samt i krigstid sätter annan antaglig karl i sitt ställe». Då sedermera, genom kongl. kungörelsen den 1 november 1872, lega och friköp afskaffades, stod stadgandet om det särskilda utvandringstillståndet kvar, men nära nog såsom en död bok-

staf, tills det genom kongl. förordningarne den 6 december 1886 och 28 januari 1887 åter upplifvades.

I den förra af dessa förordningar, den af 1886, stadgades, att »prestbetyg för afflyttning från riket icke finge meddelas beväringensman, så vida han icke visade, att han dertill erhållit vederbörligt tillstånd»; och i den senare förordningen finner man icke utan förundran, att regeringen, långt ifrån att vilja hämma beväringens utvandring, vidtog särskilda anstalter för dess befordrande. Det heter nemligen i 1887 års förordning, att Kongl. Maj:t ansett närmare bestämmelser erforderliga, »i syfte att åt värnpligtige, som önska att deraf komma i åtnjutande, bereda tillfälle att utan särskild omgång och kostnad få sina ansökningar Vår nådiga pröfning underställda»; och behöfde värnpliktig därför blott till kompanibefälhafvaren inlemna sin underdåniga ansökning.

Att denna förordning snarare verkade *upplifvande* än *hämmande* på utvandringen af ungt folk från riket, visar sig af de höga siffror, utvandringen af värnpligtige derefter antog. Den besteg sig nemligen af mankön, t. ex. inom åldersklasserna 21—26 år, år 1887 till 4,640 eller 15,⁹ procent och år 1888 till 8,078 eller 27,⁹ procent af emigrerade män; och med hvilken lätthet tillåtelsen att afflytta ur riket nu meddelas, kan ses deraf, att, enligt officiella uppgifter, följande antal utvandringstillstånd blifvit meddeladt, nemligen år 1887 4,561, 1888 7,917, 1889 3,793, år 1890 3,616, 1891 5,247, 1892 5,986 och 1893 6,972.

Att dessa siffror understiga det faktiskt utvandrade antalet lärar härleda sig deraf, att från värnplikten frikallade 21—26-åringar ej behöft särskildt utvandringstillstånd samt att utvandringen öfver norska gränsen och öfver Danmark lärar vara alldeles okontrollerad. Sistnämnda fel borde väl afhjelpas, om några bestämmelser mot utvandring skola blifva effektiva.

Då här ofvan blifvit visadt, att det vilkorliga *förbud*, som år 1812 stadgades och år 1851 upplifvades mot värnpligtiges utvandring, år 1860 utbyttes mot föreskrift om särskildt kongl. tillstånd och viss afgifts erläggande, hvarefter det från 1887 erfordras endast nådigt tillstånd, hvilket blott undantagsvis lärar vägras eller, rättare, uppskjutas; och då den starka utvandring, som till och med år 1893 egt rum, blott för år 1894 nedgått, för att år 1895 åter stiga med öfver 50 procent — en stegring, som sannolikt kommer att ytterligare fortgå, i den mån de ekonomiska förhållandena i Nordamerika förbättras —, frågar man sig, om icke något borde göras för att, *innan* utströmningen af våra värnpligtige tager ny fart, söka motverka denna kräfta för vårt försvarsväsen. Det lärar icke vara till mycket gagn att tillskapa nya

härordningar och offra millioner på vapen och fästningar, om man icke kan hålla sina kadrer fulltaliga och icke har manskap för försvarsverkets mångfaldiga behof.

Då det måste vara lärorikt att se, huru andra nationer behandlat denna vigtiga fråga, har jag, trots de svårigheter, som för en enskild man äro förenade med sådana forskningar, sökt förskaffa mig några upplysningar derom *), af hvilka jag tror mig böra här meddela några af de vigtigaste.

I *tyska riket* lemnas tillstånd till utvandring åt värnpliktig emellan fylda 17 och fylda 25 år endast så vida han kan förete intyg från inskrifningskommissionen att utvandringen ej sker i afsigt att undandraga sig militärtjensten.

Tillstånd till utvandring blir ogiltigt, derest afresa ej skett inom 6 månader efter tillståndets erhållande.

Värnpliktig, som i afsigt att undandraga sig tjenstgöring i hären eller flottan, utan tillåtelse lemnar förbundsområdet eller efter uppnådd militärpliktig ålder uppehåller sig utom förbundsområdet, straffas med böter från 150 till 3,000 mark eller med fängelse från 1 månad till 1 år; och om krig utbrutit eller fara för sådant är för handen, kan utvandringstillstånd genom kejsarlig förordning *förvägras*. Den af värnpligtige, som det oakadt utvandrar, kan straffas med fängelse ända till 2 år och böter intill 3,000 mark. I Tyskland sakfällas årligen flera tusende värnpligtige för otillåten utvandring.

I *Österrike-Ungern* får ingen i aktiva armén tjenstskyldig värnpliktig utvandra, utom i det fall att han emigrerar *jemte sina föräldrar*.

Tillhör den värnpligtige aktiva arméns eller marinens reserv m. m., tillåtes visserligen emigration, för den sökandes egen och familjens utkomst; men, långt ifrån att, såsom i Sverige, vederbörande sökt underlätta emigranters besvär, är föreskrifvet, att ansökningen om tillåtelse skall vara åtföljd af både kommunala och militära myndigheters yttranden, då densamma inlemnas till ministern för inre ärenden. Der-efter öfverlemnas den till landtförsvarsministern, som, om det poli-

*) Dessa upplysningar äro dels benäget meddelade från kongl. landtförsvarsdepartementet och generalstabens militärstatistiska afdelning, dels ock hemtade ur en i tidningen »Försvarsvännen», år 1891, intagen uppsats af E. v. d. L., äfvensom ur »Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich» af 26 oktober 1876; Berlin 1876.

tiskt icke är något att invända, sänder ansökningen till den gemensamma krigsministern (således den femte auktoriteten), hvilken beviljar ansökningen endast om den sökande förklarar sig vilja upphöra att vara österrikisk-ungersk medborgare och sedan en viss summa inbetalts såsom ersättning för den tid, under hvilken den värnpliktige sålunda undandraget sig krigstjensten.

Vid mobiliserings- och krigstillfälle tillåtes ingen krigstjenstskyldig att utvandra.

Emigration utan tillåtelse bestraffas med ett å två års tjänst i aktiva armén, utom i lag föreskrifven arrest och böter af intill 300 gulden. Regeringen har förbjudit postverket att befordra cirkulär från utvandringsagenter.

Franska undersåtar

äro icke, på den grund att de bosatt sig utom Europa, befriade från militär tjänstgöring i hemlandet eller vid fransk kolonialtrupp, så vida de icke utvandrat före 19 års ålder och styrka sig hafva fast sysselsättning. Stränga bestämmelser mot värnpliktiges utvandring lära förefinnas; men närmare uppgifter derom saknas.

I Norge

fann sig försvarsdepartementet, den 25 januari 1886, böra bestämma, att »der tills vidare icke bör meddelas utvandringstillstånd till manskap af artilleriet eller kavalleriet, tillhörande andra, tredje, fjärde eller — vid kavalleriet — femte årsklassen»; och den 10 januari 1888, att »endast så många af ingenjörsvapnets oexercerade linie må få tillstånd att utvandra, att dennas första klass »icke sjunker ned under 80 procent af det för bataljonens rekrytering bestämda tal af 260 man».

Förestående meddelanden visa, att man i andra länder lägger stor vikt vid krigstjenstens kraf och de militära ledernas fulltalighet; och när man jemför förhållandena i de stora militärstaterna, som dock hafva ett så rikt folkmaterial att tillgå, med våra, faller det synnerligast i ögonen, att icke här, såsom i en del af dessa stater, regeringen ens

har rättighet att, om krig utbryter eller fara för sådant är för handen, förbjuda all utvandring af män inom de årsklasser, som tillhöra värnpligtsåldern, samt att från utlandet hemkalla äfven sådana emigrerade af denna ålder, som undfått tillstånd att utflytta, då detta synes böra vara vilkorligt.

Med hänseende till hvad jag sålunda haft äran anföra, får jag därför vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville så snart ske kan och senast inför nästblifvande Riksdag framlägga förslag till bestämmelser, egnade att afvärja en för fäderneslandet skadlig utvandring af män, tillhörande värnpligtsåldern.

Om remiss till lagutskottet, som torde för denna fråga vara rätter utskott, anhåller undertecknad.

Stockholm den 25 januari 1896.

C. E. Ljungberg.